چارەسەری
کێشەی کورد
لەنێوان ئیمان و پەرلەمان دا

نووسینی
عەلی باپیر

١٤١٢ك.١٩٩٢ز

پێشەکی

١- بە گەلی کوردی موسڵمان کە بەیارمەتی خواو هیممەتی مەردان بەسەلامەتی لەم واقیعە سەخت و دژوارە ڕزگاری دەبێ و، ئیسلامیانە خۆی نوێ دەکاتەوەو یەکجاری لەخەم دەڕەخسێ .

٢- بەو موسڵمانانەی کە ناپی ئەوەندە لە ئایینەکەیان تێگەیشتوون سنووری نێوان کوفرو ئیمانیان لێ تێکەڵ نەبێ و، گومانیان وانەبێ کە (بە شایەتمان هێنان کاریان تەواوەو دوایی هەرچی دەبێ با ببێ) !!

٣- بەو ئیسلامیانەی کە هێندە لە بەرنامەکەیان دا شارەزاو ڕۆچوون فریوی درووشمی بۆش و بریقەدار نەخۆن و، دیواری کاریان لەسەر باغەی غەیری ئیسلام بنیات نەنێن و، بەڕێ ی خۆیان دا نەبێ نەڕۆن !!

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

سوپاس و ستایشێک بۆخوا کە هەر لایقی خۆیەتی، وە ڕەحمەت و مەدح و سەنا لەو زاتە بەرزو مەزن و بێ وێنەیەوە وەک ڕێژنە بارانی بەهار دابارێ بەسەر گیانی بەرزو پیرۆزی تێکڕای پێغەمبەران دا بەگشتی و بەتایبەتی گەورەو سەروەریان موحەممەد و خزم و هاوەڵ و شوێن کەوتووانی ڕەسەنی .

خوێنەری بەڕێزو خۆشەویستم !

ئەمڕۆ گەلەکەمان بە ناسکترین و دژوارترین قۆناغەکانی ژیانیدا ڕەت دەبێ، بەڵێ ئەمڕۆ گەلی کورد وێڕای گەلانی دیکەی برای لە سەرانسەری جیهانی ئیسلامدا لە گەرمەی ژان (مخاض) ی لەدایک بوونێکی نوێدایە ! چونکە بەڕاستی هەروەک چۆن ژیانی ئینسان لەو کاتەوە دەست پێ دەکات کە لە دنیای تەنگ و تاریکی منداڵدان ڕزگاری دەبێ و چاو بەدنیای ڕوون و فراوان هەڵدێنێ ، ژیانی ڕاستەقینەی گەلانیش لەو ڕۆژەوە دەست پێ دەکات کە لە زیندانی کۆیلەیی و ژێردەستەیی قوتاریان دەبێ و چاو بە دنیای گەش و ڕوونی ئازادی و سەربەستی و سەربەخۆیی هەڵدێنن .

جا ئەوە کە ئایا گەلی کوردو هەموو ئەو گەلانەش کە خوای پەروەردگار ماوەی چواردە سەدەیە لە نیعمەتی هەرە بەرزی ئیمان و ئیسلام بەهرەمەندی کردوون ، ئیسلامییانە لەدایک دەبن و کیان و قەوارەیەکی شەرعییانەی ڕەسەن لەسەر بنچینەی (ئیمان) بۆخویان بنیات دەنێن ، تاکو ناوو نێوەڕۆکیان یەک بێ !

یان - خوانەخواستە - بەپێچەوانەوە هەویەو حەقیقەتی ڕەسەنی

خۆیان دەدۆرێنن و، بە فێڵ و تەڵەکەی جۆراوجۆری ناحەزانیان فریودەخۆن و لە ڕاستەرێ لادەدرێن ، بەڵێ ئا ئەوەی گوتمان هەتا بڵێی ئەرکێکی بەرزو پیرۆزو گرانە لەسەر شانی ئەو گەلە مسوڵمانە بەگشتیو پێشەواو چاوساغە ئیسلامیەکان بەتایبەتی .

ئیدی بەئومێدی ئەوەی کە ئێمەش و هەموو گەلانی دیکەی مسوڵمانیش بتوانین لەدایک بوون و نوێ بوونەوەیەکی ئیسلامیانە بۆخۆمان هەڵبژێرین و، دەرفەت بەپیلان و فرەوفێڵی ناحەزانمان نەدەین کە نە (لەبار ببرێین) نە (بخەڵەتێنرێین) !!

پەروەردگاری میهرەبان و دادگەریشمان فەرموویەتی :

(والذينَ جاهدوا فِينا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنا وان اللهَ لَمَعَ المُحسنين)

٢٥ شوال ١٤١٢ ك

٢٧ نیسان ١٩٩٢ ز

ڕانیە / بەشە کوردستانی سەربەعێراق

ڕێ خۆشکردن

کێشەی کورد بەشێکە لە کێشەی ئۆممەتی ئیسلامی

دوای ئەوەی دەوڵەتی عوسمانی کە دوایین قەڵاو سێبەری ئۆممەتی ئیسلام بوو، بەهۆی چەند ناتەواوی و ناڕێکی‌یەکی زاتی‌و پیلان و فێڵی دەرەکی‌یەوە نەخۆش‌بوو و وردە وردە کزو لاواز بوو و بنێسا، دوژمن و ناحەزانی داخ لەدڵی ئەو ئۆممەتە لەهەموو لاوە وەک.... گورگی هار زاریان لێ داپچڕی و پەلاماریان دا، هەتا سەرەنجام لەسەر دەستی بەکرێ گیراوی ئیمپریالیزمی جیهانی کەمال ئەتاتورک لە ساڵی (١٩٢٤)دا دوا هەناسەی تەمەنی حوکمی سێزدە سەدەو نیوی ئیسلام ڕاگەیەنراو چەق (مرکز) ی خەلافەتی ئیسلامیش کە تورکیایە بوو بە دەوڵەتێکی بێ دینانەی سەر بە ڕۆژئاوا!

بەڵێ دوای ئەوە جیهانی پان و بەرینی ئیسلام لەسەر سفرەو خوانی ئیمپریالیزمی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا وەک گۆشتی خێرێ، یان نێچیری بەر کەڵبەی چەند دڕندەیەک، وەک ئێستا دەیبینین کوت‌کوت‌کراو لەنێو زلهێزەکان دا بەشرایەوەو، ئۆممەتی ئیسلامیش وەک مەڕی بێ شوان لەیەک‌پەڕیدەو پەرتەوازە بوون و لێک نامۆ بوون!

بەڵام خوا هەقە پشکی گەلی کورد لەو بەش‌بەشکران و لێک دابڕانە لە ئی هەموو گەلانی دیکەی مسوڵمان زیاتر بوو، ڕەنگە هۆی ئەمەش ئەوە بووبێ کە ڕق و قینی ئیمپریالیزم سەبارەت بە ڕۆڵەکانی صەلاحەددین لە ڕق و قینیان سەبارەت بە هەموو گەلانی دیکە زیاترەو، دیارە سزاو تۆڵەش لەقەدەر تاوانە!

بەڵێ هاوکات لەگەڵ کەل وپاچ کرانی نیشتمانی ئیسلامـــــــی نیشتمانی کوردیش کرا بە پێنج کوتەوەو هەر کوتەش لکێنرا بـــە یەکێک لەو دەوڵەتانەوە کە لەگەڵ نیشتمانی کورددا دراوســـێن (تورکیاو ئێران و عێراق و سووریاو ڕووسیا) .

کەواتە ڕاستە کە کێشەی کورد بەشێکە لە کێشەی ئوممەتی ئیسلام و چەوساوەیی ئەو گەلە ستەمدیدەیە برینێکی قووڵ و بێزەزایە لـــە جەستەی ئوممەتی پێغەمبەردا صلی الله علیه وسلم ، بەڵام بەداخەوە کە لەسۆنگەی کەم بوونەوەی هەست و نەستی برایەتی ئیسلامیی لەنێـو موسڵمانان دا ئەو گەلە نەبەزە ماوەیەکی دوورو درێژە بەتەنیـا ئازارو ئێش و ئەشکەنجەی ئەو زام و برینە دەکێشێ و کەس خـــۆی لێ وەئاگا ناهێنێ ! (1)

جا خوێنەری بەڕێز ئەم نووسراوەی بەردەستت لە هەشت بەشـــان پێکهاتوە ، بەم شێوەیەی خوارێ :

بەشی یەکەم: ئاوڕدانەوەیەک بۆ ڕابردوو کە ئەم سێ مەسەلـــە گرنگەی تێدا توێژراونەوە : 1- (دەردی چەوسێنرانەوەی "کـورد "

---

(1) سوپاس بۆ خوا لەم ساڵانەی دواییدا وردە وردە خەریکە کۆمــەڵ و بزووتنەوەو کەسایەتییە ئیسلامییەکان ئەو لەکەو پەڵە ناشیرینـــە لەخۆیان دەکەنەوەو ، لە گۆڤارو ڕۆژنامە ئیسلامییەکان دا دەســت کراوە بە باسکردن و لێکۆڵینەوە دەربارەی مەسەلەی کـــــــوردو چارەسەری ئەو کێشەیە لەڕوانگەی ئیسلامەوە ، پێم وایە چاکتریـــن بەرهەمیش تا ئێستا کە لەو بارەوە نووسرابێ کتێبە دڵبزوێنەکەی خوالێخۆشبوو (فهمي الشناوي) یە بەناوی :
(الاكراد : يتامى المسلمين) .

هەروەها هەرکام لە (صلاح شادي) خوالێخۆشبوو و دکتـــــۆر (عمر عبدالرحمن) موفتی (الجماعة الاسلامية) ی میســــــــرو (فهمي هويدي) . شتی باشیان لەوبارەوە نووسیوە .

وەک نەتەوەیەکەی و لەکوێ وە سەری هەڵدا ؟!)
٢- (چاوپێداخشاندنێکی شۆڕش و ڕاپەرینە ڕزگاریخوازەکانی کورد).
٣- (گەورەترین هۆی بێ ئاکامی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی کورد) .
بەشی دووەم : گەلی کورد چی دەوێ ؟!
بەشی سێیەم : لەڕێ ی دیموکراسیو پەرلەمانەوە دەگەینە چی ؟!
بەشی چوارەم : دیموکراسی لە تەرازووی ئیسلام دا .
بەشی پێنجەم : ئیمان چارەی دەردی کورد دەکات نەک پەرلەمان .
بەشی شەشەم : ئایا بێجگە لەم ڕێیە چارەیەکی ترمان هەیە ؟!
بەشی حەوتەم : لەکوێ وەو چۆن دەست پێ بکەین ؟!
بەشی هەشتەم : سەرەنجامی مزگەر .

بەشی یەکەم

ئاوڕدانەوەیەک بۆ ڕابردوو

خوێنەری خۆشەویست !

بەپێویستی دەزانم ئاوڕێک لە مێژووی ڕابردووی گەلەکەمان بدەینەوەو لەو ئاوڕدانەوەیەشدا سێ مەسەلەی گرنگ بکەینە جێی سەرنج و ڕامان و بیان توێژینەوە ، کە ئەمانەن :

یەکەم : دەردی چەوسێنرانەوەی " کورد " وەک نەتەوەیەک کەی و لەکوێوە سەری هەڵدا ؟

کەسانێک کە شارەزاییان لە مێژووی ئیسلامیدا نیە یان کاڵ و کرچەو زۆر جاریش هەر لەپشت پەردەی ڕەشی ناحەزانی ئیسلامەوە سەرنجی مێژووی ئیسلامی دەدەن ، ئەمە لەسەرێکەوەو لەسەرێکی دیکەشەوە کەوتوونە ژێر تەئسیری سەلبیی واقیعیی ئەو ڕژێم و دەوڵەتانەی کە دان بە مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورددا نایەنن و زۆر دڕندانەش ئەو شۆڕش و جمو جۆڵە ڕزگاریخوازانە سەرکوت دەکەن کە داوای ئەو هەقە شەرعیو ڕەوایانە دەکەن بۆ گەلەکەیان ، وا گومان دەبەن کە دەردی گۆڕین ڕووەکێکی ژەهراوی یەو لە زەوی ئیسلامدا ڕوواوەو گووراوە ! بۆ سەلماندنی ڕاستیی ئەو گومانەشیان چەند وێنەو دیمەنێک لە مێژووی سەردەمی ئەمەوی و عەبباسی و عوسمانییەکان بە بەڵگە دێننەوەو گەلێک جارانیش بەسەرهاتی مەلای خەتێ لەگەڵ میری گۆرە دەکەنە سەرباری ئەو بەڵگانە !! (١)

---

(١) لە کتێبی (سۆزی نەتەوایەتی) دا وەڵامی ئەو جۆرە تۆمەتانە دراوەتەوە ، بەتایبەتی بەسەرهاتی میری کۆرەو مەلای خەتێ .

هەڵبەتە ئێمە نکوڵی لەوە ناکەین کە لەسۆنگەی ئــــەوەوە زۆربەی هەرە زۆری کاربەدەستانی دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامــــی چ لەسەردەمی ئەمەوی و عەبباسی‌یەکان و چ لەسەردەمی عوسمانی یە - کانیشدا وەک پێویست پابەندو مل کەچی یاساکانی ئیســــلام نەبوو ون ، کەم و زۆر رەعیەت و دانیشتووانی ژێر سایەی ئــــەو دەوڵەتە تووشی ستەم و زۆرو چەوسانەوە بوو ون ، بەڵام یەکەم:بەشی کورد لەو بارەوە ئەگەر کەمتر نەبووبێ قەت زیاتر نەبووە، دووەم هیچ کاتێک گەلی کورد - و هیچ نەتەوەیەکی دیکەش- وەک ... نەتەوەیەک و لەبەر خاتری کورد بوون لەژێر سایەی حوکمی ئیسلامی‌دا دووچاری ستەم و بێ دادی نەبووە .

دیارە هەر بۆیەشمن سەرباسەکەم ئاوا نووسیوە :(دەردی چەوسێنرانەوەی کورد وەک نەتەوەیەک کەی و لەکوێ وە سەری هەڵدا ؟) چونکە وەکگوتمان ئێمە ئینکاری ئەوە ناکەین کە کوردیــــش هاورێ لەگەڵ گەلانی دیکەی ئیسلامدا وەک رەعیەت و دانیشتووانـــی ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامی لەکاتی لادان و کەمتەرخەمــــی کاربەدەستانی‌دا گیرۆدەی زەبرو زەنگ و بێ دادی بووە ، ئنجـــا لەو بارەشەوە ئەگەر بەشی کورد لە ئی گەلانی دیکە کەمتر نەبووبێ زیاتریش نەبووەو یەکسان و وەک یەک بوو ون ، وە ئەوەش کــــە واقیعی ژیانی گەلی کوردی وا تاڵ و دزوار کردوەو ناچاری کردوەو پەنای پێ بردۆتە بەر زنجیرە شۆرش و راپەرینێکی نەپساوە لـــە هەموو پارچەکانی کوردستاندا ئەوە بووە کە ئەو گەلـــە وەک نەتەوەیەک دووچاری ستەم و ماف پێشێل کران و قەڵاچۆکران بووە :

نەخێر چەوسێنرانەوەی کورد بەو شێوەیەی گوتمان لــــە زەوی ئیسلامدا نەرووا وەو ناشتوانێ بروێ ، بەڵکو وەک لەپێشــەوەدا بەکورتی خستمانەروو، وە لە کتێبی (سۆزی نەتەوایەتی) دا لــە

چەند شوێنێکدا بەدرێژی باسمان کردوە دەردو مەینەتی و چەوسێنرانەوەی (کورد) و غەیری کوردیش لە جیهانی ئیسلامی دا لەو کاتەوە سەری هەڵدا کە ئیمپریالیزمی جیهانخۆری ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا پاشنەمانی دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامی توانی دەست بەسەر جیهانی ئیسلامیدا بگرێ و بیخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوەو لەنێوخۆی دا دابەشی بکات .

بەڵێ ئەوەبوو کە لە نیوەڕاستی جەنگی جیهانی یەکەم دا لە ساڵی (١٩١٦) ی زایینیدا زلهێزەکان بەپێی پەیمانی شوومی (سایکس بیکۆ) " کوردستان " یان بەم شێوەیەی ئێستای دابەش کردو ، ئیدی لەدوای ئەو پەیمانە بێ فەڕو نەگبەتەوە کە لە دڵ و مێشکی پڕ بوغزو کین و فێڵ و تەڵەکەی ئیمپریالیزمدا گوورابوو ، بڕیاردرا کە وشەی (کوردستان) لەسەر نەخشەی سیاسی جیهان نەمێنێو ، گەلی کوردیش وەک نەتەوەیەکی خاوەن نیشتمان و زمان و کیان هیچ حیسابێکی بۆ نەکرێ ، جا بێگومان هەر کەسێکیش لەمە چاکترو زیاتر لە ئیمپریالیزمو جیهانخۆران چاوەڕێ بکات پێویستە چاوێکی ورد بە بیرو لێکدانەوەی خۆی و مێژوو و واقیعی ئەو دەوڵەتە ڕۆژهەڵاتیو ڕۆژئاواییانەدا بگێڕێتەوە کە لە زەوی بێ خێری بیری مادديەت و بێدینیدا ڕسقاون و بە ئاوی پیسی بیردۆزەکانی داروین و مارکسو نیتشەو فرۆید .. ئاودراون !!

دووەم : چاوپێداخشاندنێکی شۆڕشو ڕاپەڕینە ڕزگاریخوازەکانی کورد :

بەرگری (دفاع) لەخۆکردن و بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ هەر مەترسییەکدا کە هەڕەشە لە بوون (وجود) دەکات ، یاسایەکی بنچینەییو سروشتییە کە خودا ـ جل جلالە ـ لە جیهانی گیانداراندا داینا وە بۆئەوەی بتوانن درێژە بە بوونی خۆیان بدەن ، هەر بۆیەش

دوای ئەوەی نیشتمانی کورد لە سەرەتای سەدەی شازدەیەمی زایینییەوە لەدەوری (١٥١٤) دا پاششەڕی (چالدێران) کە لەنێوان سوڵتان سەلیمی عوسمانیو شا ئیسماعیلی سەفەوی دا ڕووی دا، بوو بە دوو بەش، بەشی ڕۆژهەڵاتی کەوتە جوغزی دەوڵەتی سەفەوی یەوەو بەشی ڕۆژئاواشی هەر لەژێر ڕکێفی دەوڵەتی عوسمانیدا مایەوە وەک زۆربەی جیهانی ئیسلامی ئەوکاتە، بەڵێ جا هەر لەدوای ئەو ڕووداوەوە گەلی کورد بەپێی ئەو یاسا سروشتییەی گوتمان لە بیرو هەوڵی ئەوەدا بووە کە هەردووک بەشە لێکدابڕاوەکەی نیشتمانی بخاتەوە سەریەک و لەیەک قەوارەو بوون دا خۆی ببینێتەوە، کاریگەرترین هەوڵ و هەنگاویش بۆ ئەو مەبەستە ڕاپەڕینە مەزنەکەی شێخ عوبەیدیللای نەهری بوو کە لە نیوەی دووەمی سەدەی نۆزدەیەمدا لە بەشە کوردستانی سەر بە تورکیای ئێستادا سەری هەڵداو بەشێکیشی لە بەشە کوردستانی سەر بە ئێران گرتەوە، بەڵام بە هاوکاری سێ قۆڵیانەی دەوڵەتی عوسمانیو ئێران و ڕووسیای قەیسەری خامۆشکرایەوەو شێخیش بۆ حیجاز دوورخرایەوە.

بەڵام پاشدابەشکرانی کوردستان بەشێوەیەکی ڕەسمی لەلایەن هێزە هاوپەیمانەکان (حلفاء) ەوە لە گەرمەی جەنگی جیهانی یەکەمدا، وەک پێشتر باسکرا لە هەموو پارچەکانی کوردستانی بەرین دا دەستکرا بە جموجۆڵ و ڕاپەڕینی پەیتا پەیتاو بێ پسانەوە، کە دیارە ئێمە لەم لێکۆڵینەوە کورتو خێرایەدا کە هەروەک ڕێ خۆشکردن و پێشەکی ئەم باسانە دێنینە پێش، دەرفەتی ئەوەمان نیە کە نەک هەر بە تێروتەسەلی بەڵکو بەکورتیشیاسیان لێوە بکەین، بۆیە ناچارین وەکلە (سەرباس) ەکەدا گوتوومانە بە چاوپێداخشاندنێکیوازبێنین هەتا دەرفەتێکی دیکە کە لە

شوێنێکی تایبەت و تەرخان دا ئەو مەسەلەیە بتوێژینەوە .

سەرەتا ڕاستەوخۆ دوای جەنگی جیهانی یەکەم هەرکام لە شێخ مەحموودی حەفیدو سمایلاغای شکاک (سمکۆ) ، یەکەمیان لە کوردستانی خواروو و دووەمیان لە کوردستانی ڕۆژهەلات دەستیان بە جموجۆڵ و دژایەتی کردنی ئەو ڕژێمانە کرد کە کوردیان دەچەوساندەوەو داوای مافی ڕەواو شەرعیی گەلەکەیانیان کرد کە بریتیە لە ئازادی و سەربەخۆیی ، بەلام هیچ کامیان بە ئەنجام نەگەیشتن و سەرەنجام یەکەمیان ئینگلیزە فێلبازو دووڕووەکان خیانەتیان پێکردو مەلیکایەتییەکەی سەری لە دوورخرانەوە (تبعید) ەوە – بۆ هیندستان – دەرچوو ! دووەمیشیان بە فرو فێڵ و درۆو دەلەسە کەوتە بۆسەوەو کوژرا .

ئنجا لە سالی (١٩٢٥) دا شێخ سەعیدی پیران لە بەشە کوردستانی سەر بە تورکیادا ڕاپەڕی و توانی چەند شارو ناوچەیەکی فراوانی کوردستانی سەر بە تورکیا ئازاد بکات ، بەلام ئەویش سەرەنجام شکستی هێناو تورکە ڕەگەزپەرستەکان لە سێدارەیان دا ، لە سییەکانیشدا هەرکام لە (شیخ عبدالسلام) ی بارزانیو (شیخ احمد) ی برای و (ملا مصطفی) ی برا گچکەیان زنجیرە جموجۆڵ و ڕاپەڕینێکیان لە ناوچەی بادینانی بەشە کوردستانی سەر بە عێراقدا ساز کرد ، بەلام ئاکامێکی ئەوتۆیان نەبوو ، هەرچەندە هەرکام لەم جموجۆڵ و ڕاپەڕینانەو ئەوانەی دوای ئەوانیش تەئسیرێکی گرنگیان هەبوو ، هەم بۆسەر گەلی کورد لەبواری بێداری و هوشیارکردنەوەو هاندانیدا ، هەم بۆسەر ڕژێمە ستەمکارو داگیرکەرەکان کە هەتا ڕاددەیەک دەستلە هەندێک ستەمو دەستدرێژی بگرنەوەو بیرێکی جیددیتر لە چارەنووسی ئەو گەلە خواناسو بەجەرگە ستەم لێکراوە بکەنەوە .

هەڵبەتە هەر لەو ماوەیەدا – واتە لە سییەکان دا – هەم لە

کوردستانی سەر بە تورکیا و هەم لە سووریاش جموجۆڵ و شۆڕشی ڕزگاریخوازی کورد درێژەی هەبوو ، بەڵام هەموو جارێ ئەو ڕژێم و دەوڵەتانە کە کوردیان بەسەردا بەشرابۆوە لە بەرانبەر ڕاپەڕینەکانی کورددا پێکەوە ڕێزیان دەبەست و هاوکاریان دەکرد بۆ داپڵۆسین و سەرکوتکردنیان .

پاشان لە ساڵی (١٩٤٥) دا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە شاری (مهاباد) دامەزرا و .(١) لە ڕۆژی(٢)ی ڕێبەندانی ساڵی (١٩٤٦) یش لە مەیدانی چوارچرای شاری مهاباددا (کۆماری کوردستان) دامەزرا و (قازی محمد) بە یەکەمین و دوامین سەرۆک کۆمار هەڵبژێررا !(٢) بەڵام حەیفێ ئەم کۆمارەی قازیش وەک مەلیکایەتییەکەی شێخ مەحموود زۆر کەم تەمەن بوو و ساڵێکی نەخایاند کە ڕژێمی ڕەزا شای ئێران پاشکەین و بەین کردن لەگەڵ (ستالین) ی دیکتاتۆری یەکیەتی سۆفیەت ، توانی هەردووک کۆمارەکەی (ئازەربایجان) و (کوردستان) کۆتایی پێ بهێنێ ، کە لەسەر گفت و بەڵێنی ڕژێمی (سۆشیالیزمی عیلمی) یەکیەتی سۆفیەت بنیات نرابوون !!

هەروەها لە ساڵی (١٩٤٦) یشدا لە بەشە کوردستانی سەر بە عێراق پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق دامەزرا ،(٣) کە پاش چوونی (مەلا مصطفى) ی بارزانی بۆ ڕووسیا و گەڕانەوەی لە ساڵی

---

(١) بڕوانە (چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی) بەرگی یەکەم لاپەڕە (٣٣) نووسینی : عبدالرحمن قاسملو / چاپی دووەم

٢- سەرچاوەی پێشوو / لاپەڕە (٦٧ ، ٦٨)

٣- بۆیە باسی (حیزبی شیوعی عیراقی) م نەکرد کە گوایە لە ساڵی (١٩٣٤) ەوە دامەزراوە ، چونکە خەباتی ئەوان تایبەت نیە بە کوردستانەوە ، وە لەو سەرو حەدەشدا باسی کورد کردن و کوردایەتی - یان پێ کۆنەپەرستیو بەجێماوی ی بووە !!

(١٩٥٨)دا دوای شۆڕشی (١٤) ی تەمموز ڕۆڵێکی گرنگی گێڕا ، وە لە ساڵی (١٩٦١)دا حیزبی ناوبراو بە سەرکردایەتی (ملا مصطفی) گەورەترین شۆڕشی دژی ڕژێمە یەک لەدوا یەکەکانی عێراق بەرپاکرد کە بە شۆڕشی ئەیلوول ناسراوەو هەتا ساڵی (١٩٧٥) کە بە ساڵی (هەرەس) یان (ئاشبەتاڵ) بەناوبانگە دەوامی کرد ، بەڵام لەڕووی ئاکامو ئەنجامەوە بەمەرەدی پێشووەکانی چوو .

پاشان وێڕای بەردەوام بوونی ئەو دوو حیزبەی باسمان کردن چەند کۆمەڵ و تاقمێکی دیکەش بەتایبەتی لەکۆتایی حەفتاکاندا لە زۆربەی پارچەکانی کوردستاندا سەریان هەڵدا کە ئەمانە دیارترینیانن : کۆمەڵەی ڕەنجدەران ، شۆڕشگێڕان .. لە کوردستانی سەربەعێراقدا کە پاشان (یەکێتی نیشتمانی) یان لێ پێکهات ، هەروەها حیزبی سۆشیالیستی کوردستان هەر لەوێ ، وە لە کوردستانی سەربەتورکیادا پارتی کرێکارانی کورد (P.K.K) دامەزرا ، لە بەشە کوردستانی ئێرانیش وێڕای حیزبی دیموکرات ، (کۆمەڵە) دروست بوو کە دوایی لەگەڵ چەند ڕێکخراوێکی دیکەی مارکسی یەکیان گرت و ناویان لەخۆیان نا (حیزبی کۆمۆنیست) .

وە لە ساڵی (١٩٨٥) دا بۆ یەکەمین جار [1] لە بەشە کوردستانی سەر بەعێراقدا جموجۆڵی چەکداری ئیسلامییانە بەناوی (لەشکری قورئان) سەری هەڵدا کە باڵی سەربازی (بزووتنەوەی پەیوەندی ئیسلامی) بوو ، ئەو بزووتنەوەیەی وەک ڕێکخراوێکی نهێنی سەرەتایی

---

(١) دیارە بێ ئاگا نیم لە دروستبوون و سەرهەڵدانی کۆمەڵە چەکدارێک لە ساڵەکانی (١٩٨١ - ١٩٨٢) دا بەناوی(لەشکری ئیسلامی) - یەوە ، بەڵام بە وردبوونەوە لە مێژوو و چۆنیەتی دروستبوون و سەرەنجامی ئەنجیان ، دەردەکەوێ کە چاکترین ناو بۆ پێناسەی ئەو کۆمەڵە چەکدارە ئەوەیە کە هەر لە زووەوە بەندە بۆی هەڵبژاردوون ، واتە (لەشکری ئیستیسلامی) لەگەڵ ڕێزیشمان بۆ ئەو تاک تاکە مسوڵمانە دڵسۆزو بەجەوهەرانەی کە بەهەڵە ڕەگەڵیان کەوتبوون .

لەکۆتایی حەفتاکاندا پێکهاتبوو، پاشان لە ساڵی (١٩٨٧) دا بزووتنەوەی پەیوەندی ئیسلامی زیاتر گەشەی کردو فراوانتر بوو و ناوەکەشی گۆڕرا بۆ (بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عێراقدا).

ئەمە چاوپێداخشاندنێکی خێرا بوو دەربارەی مێژووی جووڵانەوەو راپەرینە رزگاریخوازەکانی گەلی کورد، کە بەمەبەستی وەدەست هێنانی ئەو مافە سروشتیو رەوایانە سەریان هەڵداوە کە خوای میهرەبان و دادگەر بە هەموو گەل و نەتەوەیەکی بەخشیون .

ئێستاش دەچینە سەر مەسەلەی سێیەم :

سێیەم : گەورەترین هۆی سەرنەکەوتنی راپەرین و شۆرشەکانی کورد :

هەرکەسێک بە عەقڵێکی ئازادو ویژدانێکی ساغەوە سەرنجی جووڵانەوە رزگاریخوازەکانی گەلی کورد بدات، دڵنیا دەبێ کە ئەم هۆیانە سەرەکی ترین و گەورەترین پەرچو لەمپەری بەئەنجام نەگەیشتنیان بوو ون :

١- یەک نەبوون و دژایەتی نێوخۆ :

بەڵێ خوێنەری سەنگین ! پەرتەوازەییو دژایەتی یەکتر کردنی کورد چ لەسەر ئاستی کوردستانی بەرین و چ لەسەر ئاستی هەرکام لە پارچەو بەشەکانی ، گەورەترین هۆی سەرنەکەوتن و بێ ئاکامی سەرلەبەری راپەرین و شۆرشە رزگاریخوازەکانی گەلەکەمان بووە ، بەپێویستیشی نازانم زۆر وەدوای سەلماندنی ئەم راستییە بکەوم کە بەتایبەتی ئێستا بۆتە شتێکی بەڵگەنەویست، بەڵام دەڵێم عارەب گوتوویانە (السعید مَنِ اتَّعَظَ بِغَیرِهِ) کەچی ئێمە نەک لە غەیر ،پەندو دەرس لە تەجروبە تاڵ و گرچووبڕەکانی خۆشمان وەرناگرین !

٢- پشت بەخۆ نەبەستن و لەسەر لاقی خۆ نەوەستان :

ئەمیش یەکێکی دیکەیە لە هۆیە هەرە گرنگەکانی بێ ئەنجامبوونی

جموجۆڵە ئازادیخوازەکانی گەلەکەمان ، هەڵبەتە لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە کە ئینسان هەوڵی پەیداکردنی دۆست و پشتیوانان نەدات و هەر بەتەنیا تێڕا بچێ، چونکە پشت بەخۆبەستن و یارمەتی لەخەڵک خواستن پێکەوە دژ نین ، بەڵکو مەبەستم ئەوەیە کە پێش دەست پێ کردن توانای خۆمان بناسین و بە ئەندازەی ئەو توانایەی کە لەخۆمان دا شکی دەبەین دەست پێ بکەین نەک دیواری کارەکەمان لەسەر بنچینەی گومانا وی گفت و بەڵێنی خەڵکی بنیات بنێین ، پێشینانیش گوتوویانە (تێکۆشینی بەتەمای جیرانان ئیشکە) و (پشتیش بەدەستی خۆت نەیخورێنی خرووی ناشکێ ! .

٣ـ خۆشباوەڕی و فریوخواردن بە گفت و بەڵێنی هەندەران :

دەوری کاریگەری ئەم هۆیەش لە شکست هێنانی هەرکام لە شێخ مەحموود و قازی موحەممەد و مەلا مستەفادا کە یەکێکیان ئینگلیز و دووەمیان ڕووس و سێیەمیان ئەمریکا گفتیان داوونێ بە زەقترین شێوە دەبینرێ .

لێرەدا قسەیەکی خۆشی یەکێک لە پێشمەرگەکانی سەردەمی کۆماری مەهابادم کەوتەوە یاد ، دەیگێڕایەوە کە تازە (کۆمار) دامەزرابوو، شیعرێک بوو بوو بە ویردی سەر زمانی خەڵکەکە بەتایبەت سوارەکان ، کە ئاوازی شیعرەکە لەگەڵ هەوای نەرمەغاری ئەسپەکانیان دا زۆر چاک دەهاتەوە ، بەڵام بەداخەوە ئەو خاڵە پێشمەرگەیە بەس ئەم سێ دێڕەی لە شیعری گۆڕین لەبیر مابوون :

(زووکەن هەڵدەن ئالایە   ئیستالین پێشەوایە
بۆ کوردان وەک باب وایە) !!

٤ ـ کەم یان بێ ئیخلاصی و ساغ نەبوونەوە بۆ مەبەست :

بەڵێ لەڕاستیدا زاڵبوونی ئارەزووەکانی نەفس و بەرژەوەندی یە

تاکیو تاقمیەکان بەسەر مەبەستە بەرزو پیرۆزەکان دا ـ بەتایبەت لەم دوایی‌یەدا ـ هۆیەکی زێدە کاریگەر بووە بۆ سەرنەکەوتنی زۆر لە سەرکردەو دەمڕاستەکانی کورد، وە ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین دەبینین زیادبوون و پەرەستاندنی خەسڵەتی ناوبراو پەیوەندی یەکی ڕاستەوانەی هەیە بە بڵاوبوونەوەو گەشەکردنی بیروبۆچوونە ماددی و نائیسلامی‌یەکانەوە ، هەر بۆیەش ڕاستی و ساغی و یەکباری ی لە سەرکردەو ڕابەرە پێشووەکان دا زیاتر بووە، چونکە ئەوان یان هەر دووربوون یان کەمتر کەوتبوونە ژێر تەئسیری بیرو بۆچوونە ماددی و بێ دینەکانەوەو بیروباوەڕی ئیسلامی‌یانەیان ڕەگ و ریشەی خۆپەرستی‌و دنیاویستی تێدا نەهێشتبوون و بۆ خواو خەڵک یەکلا بووبوونەوە .

٥ ـ ڕێگانەدانی سیاسەتی ئیمپریالیزمی جیهانی :

هەرچەندە ئەم هۆیە دەورێکی یەکجار کاریگەرو گرنگی هەبووەو هەیە لە سەرنەکەوتن و بێ ئاکام مانەوەی شۆڕشەکانی کورد دا ، بەڵام بۆیە خستمە کۆتایی‌یەوە ، چونکە هەر ئەو هۆیانەی پێشەوە ڕێگا بۆ ئەمیان خۆش‌دەکەن ، یان لانی کەم وادەکەن کە ئەم هۆیە بتوانێ دەوری خۆی ببینێ ، ئەمە لەلایەکەوەو لەلایەکی دیکەشەوە هەرکەسێک بێجگە لە دوژمنایەتی‌و زیان شتێکی تر لە دوژمنی یەوە چاوەڕێ بکات بەهەڵەدا چووەو زەینی خلیسکەی بێ بردووە !

تێبینی : بەپشتیوانی خوا لە بەشی پێنجەمی ئەم لێکۆڵینەوەیەدا کە لەژێر سەرباسی: (ئیمان چارەی دەردی " کورد " دەکات نەک پەرلەمان) دایەڕوونی دەکەینەوە کە چۆن بەهۆی ئیمان و ئیسلامەوە هەرکام لەم خاڵە لاوازانەی کە بوونە بەرچ و لەمبەری سەر ڕێگای جووڵانەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد لادەچن و چارەسەر دەکرێن .

بەشی دووەم

گەلی کورد چی دەوێ ؟!

خوێنەری خۆشەویست !

بەپەسندی دەزانم کە دەقی ئەو (باس) ەی بەشێوەی (محاضرة) یەک لە ڕۆژی شەممەی (ذو الحجة) ی ڕێکەوتی ١٩٩١/٦/١٥ لە کۆڕێکدا کە (نادي الأعلام العربي) لە پیشاوەری پاکستان سازی کردبوو پێشکەشم کرد لەژێر سەرباسی (القضية الكردية جذورها وطريق حلها) ، لێرەدا وەربگێڕمە سەر زمانی کوردی و لە وەڵامی ئەو پرسیارەی سەرێ دا بینووسم :(١)

ئەمەش دەقی (باس) ەکەیە دوای وەرگێڕانی :

(برا ئازیزو بەڕێزەکان جوانترین بەخێرهاتنتان دەکەین و سڵاوی پیرۆزی ئیسلامتان ئاراستە دەکەین (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) وە سەلام و ڕێزی برایانی تێکۆشەری خۆتانتان لەسەر زەوی کوردستانی بریندار بۆ ڕادەگەیەنین بە سەرکردەو پێشمەرگەو پیرو گەنجەوە .

وە زۆر سوپاستان دەکەین و لەخوای بەخشەر داواکارین کە چاکترین پاداشتتان بداتەوە لەبەرانبەر سازکردنی ئەم

---

(١) کۆڕی ناوبراو کوڕێکی ڕۆژنامەیی (ندوة صحفية) بوو کە نوێنەری گەلێک لەو گۆڤارو بڵاوکراوە عارەبیانەی تێدا ئامادە بوون کە لە پاکستان دەردەچن ، وە ژمارەیەک لە نوێنەرانی ئەو دامەزراوە ئیسلامیانەی کە لە گۆڕەپانی جیهادی ئەفغانیدا کار دەکەن ، ئەوەندەی من ئاگادارم هەردوو لە گۆڤاری (النفير) و گۆڤاری (المرابطون) ئەم (محاضرة) یەیان بڵاوکردەوە .